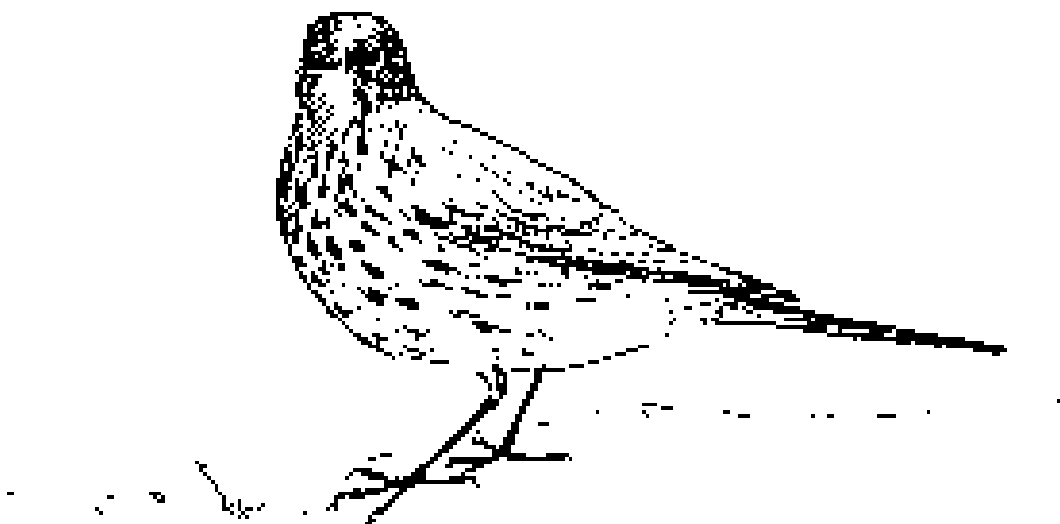

Pipits & Wagtails of Europe, Asia & North-America. Alström P., K. Mild & B. Zetterström 2003. Christopher Helm, London. ISBN 0-7136-5834-7. 496 p. Prijs: c. € 72,-.

Recentelijk worden we verrast met steeds maar nieuwe uitgaven van Christopher Helm. Sinds de fusie met Pica Press en na de overname van T & AD Poyser, is A & C Black (moederbedrijf van Christopher Helm) dan ook de grootste en waarschijnlijk meest gerenommeerde uitgever van ornithologische leeswaar. In het onderhavige boek komen alle piepers *Anthus* en kwikstaarten *Motacilla* van (min of meer) het Holarctisch gebied aan bod. Oorspronkelijk was het de bedoeling dat alleen de piepers zouden worden behandeld, later werd dit uitgebreid met kwikstaarten en leeuweriken. Gaandeweg is toch besloten deze laatste groep apart te beschrijven. In de inleidende hoofdstukken wordt uitgelegd wat doel en opzet van het boek zijn. Daarnaast komen ook rui en geslachts- en leeftijdsbepaling uitvoerig aan bod. Voorafgaand aan de soortteksten wordt uitgelegd waarom is gekozen voor de gevolgde, behoudende, taxonomie. Dat wil zeggen dat in vergelijking met in Nederland beduidend minder soorten worden onderscheiden, namelijk 26. In de tekst wordt overigens wel

ingegaan op de internationaal gezien afwijkende Nederlandse indeling. Onderwerpen zoals gedrag, ecologie en biotoop worden in de soortteksten summier besproken. De nadruk ligt op determinatie. Hierbij worden zang en roep ook uitvoerig behandeld, onder andere door veelvuldig gebruik van sonagrammen. De 30 schematisch uitgevoerde kleurplaten zijn van de hand van Per Alström (piepers) en Bill Zetterström (kwikstaarten) en van uitstekende kwaliteit. Iedere (onder)soort komt uitgebreid aan bod. Daardoor wordt de enorme verscheidenheid aan taxa meteen duidelijk. Treffende voorbeelden hiervan zijn Witte en Gele Kwikstaart. Alleen op grond van uiterlijke kenmerken lijken sommige *splits* hiermee ogenschijnlijk al gerechtvaardigd. Maar wanneer men bijvoorbeeld ziet dat *Motacilla [flava] lutea* uit Centraal-Azië en *M.[f] flavissima* (Engelse Kwikstaart) niet of nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn, blijkt het onderscheid toch niet zo gemakkelijk te zijn als soms wordt gedacht. Ook de verspreidingskaarten zijn gedetailleerd, soms worden broed- en winterverspreiding op aparte kaarten weergegeven. Dat de broedende gele kwikstaarten in Nederland volgens de kaart vrijwel uitsluitend tot *flavissima* behoren zal wel op een misverstand zijn terug te voeren. De auteurs hadden waarschijnlijk nog niet de beschik-

king over onze Broedvogelatlas. Zoals al eerder in *Sylvia Warblers en Stonechats*, wordt ook in dit boek het laatste deel in beslag genomen door foto's. De maar liefst 240 foto's kunnen worden gezien als een extra toegevoegde waarde ten opzichte van de kleurplaten. Zoals eerder vermeld, staat van dezelfde auteurs nog een monografie van leeuweriken op stapel. Uitgaande van het hier gebodene, kan de liefhebber deze volgende titel ook al vast noteren op zijn verlanglijstje. - *Gert Ottens*

Gulls of Europe, Asia and North America. Klaus Malling Olsen & Hans Larsson. Christopher Helm/A & C Black, London. ISBN 0-7136-4377-3. 608 p. Prijs c. € 72,-.

De afgelopen jaren is het verschijnen van dit boek even vaak aangekondigd als weer uitgesteld. In oktober 2003 was het dan eindelijk zover. Het werd echter vrijwel meteen weer door de uitgever uit de schappen gehaald. Er bleken allerlei foutjes in de verspreidingskaarten en fotobijschriften te zijn geslopen. Zelfs het bijgevoegde blad met errata bevatte enkele fouten! De beide auteurs valt in deze trouwens niets te verwijten en A & C Black werkt inmiddels aan een nieuwe oplage, die op zijn vroegst eind 2004 zal verschijnen. Waar hebben we dat eerder gehoord? Omdat er echter alleen nog kleinigheden gaan veranderen, is een bespreking nu al mogelijk.

Het boek volgt niet helemaal hetzelfde stramien als de andere recent verschenen monografieën van Helm/A & C Black zoals die ook in *Limosa* werden gerecenseerd. Wel begint auteur Klaus Malling Olsen met een inleidend hoofdstuk (25 pagina's) waarin de leeftijdsopbouw en de daarmee samenhangende ruipatronen worden behandeld, alsmede afbeeldingen van alle grote meeuwen-taxa en de vleugelpuntpatronen van deze soorten. Hieruit blijkt ook meteen dat het boek vooral is bedoeld voor de determinatie van meeuwen. Daarna volgen de soortteksten. In de overige boeken uit deze reeks bestaan deze uit eerst een serie kleurplaten, dan de eigenlijke soortteksten en (recentelijk) tot slot een paragraaf met kleurenfoto's. In dit boek vindt men de kleurplaten, teksten en foto's per soort gerangschikt. Dit komt niet ten goede aan het praktische gebruik. Wil men de tekst lezen, dan moet dit steeds worden onderbroken om de (in sommige gevallen vele) pagina's tekeningen om te slaan. Hierdoor is het ook lastig om op elkaar gelijkende (onder)soorten snel te vergelijken. De bladzijden met foto's volgen na de tekst. Handig

zijn wel de secties met een korte samenvatting van de belangrijkste identificatiekenmerken.

De teksten zijn zeer gedetailleerd en de 43 behandelde soorten worden met al hun ondersoorten en in iedere leeftijdsklasse uitvoerig besproken, met summiere beschrijvingen voor een drietal als dwaalgast vastgestelde soorten. De potentiële angel van de steeds verschuivende taxonomie inzake de (met name grote witkoppige) meeuwen wordt verwijderd door alle taxa te behandelen en ook de verschillende heersende inzichten uit te leggen. Hierdoor wordt in het boek een voorzichtig progressieve positie ingenomen. De indrukwekkende literatuurlijst van 20 pagina's laat zien dat het ongetwijfeld het meest complete en *up-to-date* overzicht is van alle meeuwensoorten van het Noordelijk Halfrond. Naast determinatiekenmerken worden in de soortteksten overigens alleen nog de verspreiding (ondersteund door kaarten in kleur), populatiegroottes en het trekgedrag beschreven.

Ook belangrijk zijn natuurlijk de kleurplaten van de hand van Hans Larsson. De oplettende lezer is waarschijnlijk met hem bekend uit eerdere werken als (het ook in het Nederlands uitgegeven) *Terns of Europe and North America* (1995) en *Skuas and Jaegers* (1997), beide overigens ook met Malling Olsen. In vergelijking met deze boeken valt op dat hij duidelijk zijn eigen stijl heeft behouden. Deze stijl is trouwens niet altijd even geslaagd. Zo zien zelfs de grootste meeuwen er vaak nog te lief uit en had de plaat met vliegbeelden van Dunbekmeeuw eigenlijk opnieuw gemoeten. Van zo goed als alle taxa (en leeftijdsgroepen) worden de vogels zowel in staande positie als in vlucht afgebeeld. Dit laatste geldt ook voor de foto's. Deze zijn vaak van uitstekende kwaliteit en de korte bijschriften verduidelijken de in de tekst genoemde kenmerken.

Alhoewel niet perfect, zal dit boek (en dan met name de hernieuwde uitgave) nog vele jaren het belangrijkste standaardwerk blijken te zijn voor deze zeer diverse soortgroep. Kortom, het boek is een meer dan waardige opvolger van *Gulls* van Peter Grant uit 1982. - *Gert Ottens*.

De Dwergganzen van Anjum. E. van Ommen & G. Ouweneel 2003. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 112 pagina's. Full color, gebonden. 21x23 cm. ISBN 90 5011 170 X. Prijs € 24,95.

Dankzij de geniale experimenten van Lambart von Essen kunnen we in Nederland weer Dwergganzen bewonderen. Von Essen probeerde in de tachtiger jaren de bedreigde populatie Dwergganzen te redden van de ondergang en bedacht dat de

ganzen dan in Noordwest-Europa zouden moeten overwinteren in plaats van in het door de jacht onveilige Zuidoost-Europa waar ze van nature overwinterden. Om jonge Dwergganzen een nieuwe zuidwestelijke trekroute aan te leren van broedgebieden in Lapland naar overwinteringsgebieden langs de Noordzee (waaronder Nederland), bracht hij jonge vogels onder in pleeggezinnen Brandganzen die van nature deze trekroute volgden. Deze opzet is zonder meer geslaagd en inmiddels is er een populatie van zo'n 100 West-Europese Dwergganzen. *"De Dwergganzen van Anjum"* – opgedragen aan Lambart von Essen – gaat over deze vogels en vogelaars die de ganzen volgen in Nederland en Lapland.

Het boek bestaat feitelijk uit twee verhalen die in elkaar zijn gevlochten. De schilderijen en tekeningen van Erik van Ommen vertellen het verhaal van de Dwergganzen, de tekst van Gerard Ouweneel het verhaal van de vogelaars die hun gangen nagaan. De tekst is in dagboekstijl geschreven, anekdotisch van aard en verraaft het ongekende enthousiasme waarmee de Dwergganzen gevolgd worden. Heel herkenbaar voor waarnemers in het veld, maar met nogal wat letterlijk genoteerde uitspraken in het veld die bij mij geen blijvende indruk achterlaten. De tekst is afgewisseld met informatieve intermezzo's (als krantenartikeltjes). Het boekje is echter niet bedoeld als naslagwerk van biologische informatie over bijvoorbeeld populatieontwikkeling, broedsucces of habitatgebruik, hoewel

daar soms tussen de regels door wat over te vinden valt. Storend in de opmaak is dat een aantal tekstblokken, waaronder de inleiding, over aquarellen heen geplaatst is en daardoor zeer slecht leesbaar. Jammer van tekst en schilderijen. De twee verhalen blijven tot het eind gescheiden: na het lezen van de tekst heb je de Dwergganzen zelf nog niet echt leren kennen. Dat maken de schilderijen en tekeningen echter meer dan goed. Met precisie en ogenschijnlijk gemak zijn het karakter van de ganzen en de wereld om hen heen, landschappen, en anekdotes verbeeld in schetsen en aquarellen. Net als in veel andere boekjes van Erik van Ommen is hier geen sprake van illustraties, maar vertellen de platen feitelijk het verhaal. Ik verheug me wat dat betreft op hun volgende boekje: *"De Grauwe Kiekendieven van 't Oldambt"* (eind 2004). – *Joep de Leeuw*.

Vogelwelt Schleswig-Holsteins, Band 5: Brutvogelatlas. Berndt R.K., B. Koop & B. Struwe-Juhl 2002. Wacholtz Verlag, Neumünster. ISBN 3-529-07305-6. 504 p. Prijs € 35,-.

Duitse vogelaars kijken in het algemeen met bewondering naar de verrichtingen van hun kleine westerbuur op vogelgebied, en vooral naar de snelheid waarmee projecten zoals de laatste broedvogelatlas hier op papier verschijnen. In verschillende Duitse deelstaten wordt gewerkt aan het voltooien van een nationale avifauna, niet zelden in

de vorm van meerdelige, bijna encyclopedische werken. Eind 2002 verscheen een broedvogelatlas van Nordrhein-Westfalen (zie *Limosa* 76: 42-43), op de voet gevolgd door een atlas van Schleswig-Holstein. Beide werken hebben gemeen dat het veldwerk al wat langer geleden is uitgevoerd. In het geval van Schleswig-Holstein gaat het om de periode 1985-94. Anders dan in Nederland is er na het organiseren van het veldwerk meestal geen professionele ondersteuning om de gegevens uit te werken en in boekvorm te presenteren. Tegen die achtergrond hebben de samenstellers met dit boek een grote prestatie geleverd, want hun atlas kan zonder meer als één van de beste broedvogelatlassen worden gerekend die tot nu toe in Duitsland zijn verschenen, zowel qua inhoud als wat betreft vormgeving.

Het veldwerk werd uitgevoerd in kwartblokken van het 1:25 000 kaartenraster van de Duitse topografische dienst, die met c. 30 km² iets groter zijn dan onze atlasblokken. De bezoekintensiteit werd afhankelijk gemaakt van het landschapstype en lag bij rijkere blokken doorgaans op 40-60 uur in de periode maart-juli. Met behulp van lijntransecten werden de aanwezige broedpopulaties voor het hele kwartblok geschat. Als broedcodes werden de EOAC criteria gebruikt. Aanvullend werd materiaal verwerkt van o.a. het trilaterale Waddenmeetnet en speciale landdekkende inventarisaties van enkele zeldzamere soorten. Dit maakte het ook mogelijk bij veel soorten actuelere gegevens (tot en met 1999) te presenteren.

Het grootste deel van het boek is ingeruimd voor de soortbesprekingen. Deze volgen een vast stramen, met een tekst over verspreiding, habitat (met opgave van dichtheden), trends en bedreigingen en een paginavullende verspreidingskaart. Bij diverse soorten worden ook trends in figuurvorm ge-

presenteerd, soms van enkele goed onderzochte gebieden, soms ook voor het hele land. Hoewel de afstand tot Noord-Nederland slechts 150 km bedraagt, herbergt Schleswig-Holstein al een aantal typisch Baltische soorten, zoals Roodhalsfuut (630 paar), Brilduiker (400 paar), Grote Zaagbek (171 paar), Noordse Nachtegaal (>50 paar, maar inmiddels sterke afname), Krekelzanger (300 paar) en Sperwergrasmus (30 paar). Deze concentreren zich vooral in het zuidoostelijke deel, dat met z'n heuvelachtige landschap en de vele meren een geheel ander karakter heeft dan het kleinschalige midden en het open grasland en akkerlandschap langs de westkust. Andere specialiteiten zijn o.a. Zwarte Ooievaar, Lachstern, Zeearend (opvallende toename vanaf 1990) en Oehoe (herintroductieproject, inmiddels ruim 70 paar in 1998). In een grote overzichtstabel in het begin van het boek wordt inzicht gegeven voor welke soorten Schleswig-Holstein een bijzondere betekenis heeft. Een overzicht van landschapstypen en landschappelijke ontwikkelingen, deels vormgegeven door fraaie kaarten, ontbreekt evenmin, en had ook in onze eigen broedvogelatlas niet misstaan, want het levert in feite een kapstok waar veel aantalontwikkelingen aan kunnen worden opgehangen. Dit overzicht wordt bovendien verfraaid door een groot aantal landschapfoto's (40 pagina's, inclusief vogelfoto's), die helaas alle achterin het boek zijn geplaatst. Waarschijnlijk is dit om lay-out technische redenen gebeurd, maar de deels fraaie foto's waren verspreid in het boek beter tot hun recht gekomen.

Dit boek verdient het niet alleen bij liefhebbers van broedvogelatlassen op de plank te staan, maar is van belang voor iedereen die geregeld in Schleswig-Holstein komt of geïnteresseerd is in de avifauna vlak over onze oostgrens (denk aan Zeearend en Kraanvogel). - *Kees Koffijberg*.